

Δικηγορικές εταιρίες: το αβέβαιο μέλλον

του Κώστα Παπαδάκη

Το ερώτημα δεν είναι τι είδους δικηγορικές εταιρίες θέλουμε. **Είναι κατ αρχήν τι είδους δικηγορία θέλουμε**. Και σε αυτό εμπειρεύεται και το ερώτημα εάν το είδος της δικηγορίας που θέλουμε υπηρετείται από το θεσμό των δικηγορικών εταιριών και με ποιο τρόπο.

Κάθε συγκροτημένο κοινωνικό μόρφωμα συντίθεται από το περιεχόμενο και τη μορφή του. Περιεχόμενο είναι η δομή, οι κοινωνικές σχέσεις τις οποίες υπηρετεί. Και μορφή είναι το εποικοδόμημα, ο τρόπος με τον οποίο εξωτερικά εκφράζεται. Όταν υπάρχει **αναντιστοιχία ανάμεσα στη δομή και το εποικοδόμημα** η σύνθεση του μορφώματος αντιφάσκει και φυσικά, παράγεται κρίση.

Στη δικηγορία δομή, βάση δηλαδή, είναι η σχέση της με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και ο τρόπος με τον οποίο ορίζεται σε αυτό. Είναι ο κοινωνικός ρόλος που η δικηγορία διαδραματίζει και οι όροι, υπό τους οποίους αποκτά με την εργασία της (και ποια ακριβώς εργασία της) την οικονομική δυνατότητα ύπαρξής της. Το σημείο τομής της με την κοινωνία δεν είναι άλλο παρά το πεδίο άσκησης του ρόλου της, παροχής και ανταμοιβής της εργασίας της, αυτό που ονομάζουμε «δικηγορική ύλη».

Εποικοδόμημα είναι ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται εξωτερικά και συγκροτείται οργανωτικά η δικηγορία και στοιχείο του εποικοδομήματος είναι ο υποκειμενικός τρόπος άσκησης της (ατομικός, συνεργατικός, συνεταιρικός κλπ).

Η διαλεκτική της αντιστοιχίας του περιεχομένου στη μορφή καθιστά αυτονόητη την ανάγκη εξέτασης και των δύο σε συνδυασμό μεταξύ τους.

Ποιο είναι το περιεχόμενο της δικηγορίας σήμερα, εκείνο από το οποίο αποζηι η συντριπτική πλειοψηφία των δικηγόρων

Αυτοκίνητα, διαταγές πληρωμής, διεκπεραιώσεις, συμβόλαια, διαζύγια, μικροεργατικά, μικροποινικά. Αυτή είναι η δικηγορική ύλη για τους περισσότερους στην Ελλάδα σήμερα. Υποθέσεις, που κατά κανόνα γεννώνται μέσα από ατυχή περιστατικά του καθημερινού ιδιωτικού βίου των συνανθρώπων μας, σπάνια συναρτώμενες με την επαγγελματική δραστηριότητα του «πελάτη», στις οποίες η διαμεσολάβηση της δικηγορικής παράστασης παρεμβάλλεται ως αναγκαίο κακό (ιδίως όταν ο πελάτης «έχει δίκιο») και η καταβολή της αμοιβής κάθε άλλο παρά αλόγιστα γίνεται καθώς και η αμφισβήτηση της κοινωνικής χρησιμότητας είναι έκδηλη και οι λήπτες των υπηρεσιών μας δεν ανήκουν στους «έχοντες».

Πιστεύει κανείς ότι σε αυτού του είδους το περιεχόμενο αντιστοιχεί το μόρφωμα της δικηγορικής εταιρίας. Έχει κανείς την αυταπάτη ότι με τέτοιου είδους υποθέσεις θα συντηρηθούν δικηγορικές εταιρίες. Σίγουρα όχι.

Αρα γε όμως και εμείς, αυτό το περιεχόμενο δίνουμε στη δικηγορία που πιστεύουμε Αυτού του

είδους τη δικηγορία θέλουμε

Απαιτείται μία καθαρή τοποθέτηση, που **απαλλαγμένη από συντεχνιακές στοχεύσεις, νεοφιλελεύθερες απάτες και ελιτίστικες αυταπάτες** σχετικά με τον χαρακτήρα της δικηγορίας σήμερα, να χαράξει κατευθύνσεις για τη δικηγορία που να ορίζουν στόχους σε αρμονία με τα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου και όχι σε ανταγωνισμό με αυτά.

Αντίθετα, ο ανταγωνισμός εκ των πραγμάτων είναι αναπόφευκτος απέναντι σε εκείνους που αποκομίζουν υπεραξία από την υπερεκμετάλλευση της δικηγορίας και των νομικών υπηρεσιών γενικά.

Αναδιάταξη της δικηγορικής ύλης : Η νομοθεσία, αντί να επιβάλλει την υποχρεωτική παράσταση δικηγόρων είτε σε πενιχρού αντικειμένου αστικές δίκες, είτε σε δίκες χωρίς αντιδικία, είτε σε ανούσιες διαδικαστικές πράξεις στα δικαστήρια κ.α, δημιουργώντας περιττή επιβάρυνση και εύλογη δυσαρέσκεια στο κοινωνικό σύνολο κατά των δικηγόρων, πρέπει επιτέλους να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του σήμερα και να κατευθυνθεί στην κατοχύρωση της δικηγορικής εργασίας σε τομείς που η καθιέρωση της δικηγορικής παράστασης είναι και **συναλλακτικά ώριμη και κοινωνικά αναγκαία** και πραγματικά επωφελής για τα συμφέροντα των συναλλασσομένων, **επιβαρύνοντας όχι τα χαμηλά εισοδηματικά κοινωνικά στρώματα, αλλά τους μεγάλους Οργανισμούς και επιχειρήσεις που ζουν σε βάρος τους**. Ενδεικτικά : Δημόσια έργα, προμήθειες, παραστάσεις σε διοικητικές επιτροπές, τραπεζικές και μεγάλες εμπορικές συμβάσεις ιδίως στους δυναμικούς τομείς της οικονομίας, πνευματικά δικαιώματα, Μ.Μ.Ε, βιομηχανική ιδιοκτησία, διεθνείς και εσωτερικές εμπορικές συναλλαγές, κεφαλαιαγορά και χρηματιστήριο, συμβουλευτική επιχειρήσεων, επαγγελματικές μισθώσεις εταιρίες και **πολλά άλλα είναι τα σημερινά και αυριανά πεδία εκμετάλλευσης της απλήρωτης και ακατοχύρωτης δικηγορικής εργασίας**, από τα οποία διαφεύγουν καθημερινά δισεκατομύρια πόρων **Ταμείου Συνεργασίας**, δικηγορικών αμοιβών, ασφαλιστικών οργανισμών και κρατικών φόρων προς όφελος του ιδιωτικού τομέα, των μεγάλων επιχειρήσεων και των παραδικηγορικών επαγγελμάτων.

Η δικηγορία πρέπει να διεκδικήσει από το κεφάλαιο την εργασιακή της κατοχύρωση με την καθιέρωση των παραστάσεων και την ανάλογη ανταμοιβή της εργασίας της.

Και ταυτόχρονα να σταθεί στο ύψος του πρώτιστου θεσμικού της ρόλου, που είναι η υπεράσπιση των δικαιωμάτων των πολιτών απέναντι στην κρατική και ιδιωτική αυθαιρεσία, με αξιοπρέπεια και αλληλεγγύη.

Όσο για τα μοντέλα δικηγορίας που αντιστοιχούν στο περιεχόμενό της, είναι γεγονός ότι η παραδοσιακή ατομική δικηγορία δείχνει εδώ και καιρό ότι τείνει να εξαντλήσει τα όριά της και όμως αντέχει ακόμα και αναγκαστικά προσαρμόζεται στην πολυνομία, την ταλαιπωρία και την εντατικοποίηση, το αυξανόμενο κόστος κλπ. Παράλληλα πολλοί είναι και αυτοί που αναζητούν συλλογικές μορφές άσκησης δικηγορίας μέσα από τη συστέγαση, την από κοινού αντιμετώπιση των (αυξημένων πια) λειτουργικών εξόδων, την αλληλοεξυπηρέτηση και δειλά - δειλά τον καταμερισμό. Το συλλογικό - συνεργατικό, όχι όμως εταιρικό μοντέλο δικηγορίας είναι μία ενδιαφέρουσα απάντηση στις σημερινές ανάγκες. Όχι όμως και η κατάληξη σε εταιρικές σχέσεις ούτε στον τύπο, ούτε στο περιεχόμενο.

Η απόσταση ανάμεσα στα δύο δεν είναι μικρή. Ενταξί σε δικηγορική εταιρία συνεπάγεται :

- **απαλλοτρίωση** του δικαιώματος άσκησης ατομικής δικηγορίας για τρία τουλάχιστον χρόνια,
- **αποδυνάμωση** του προσωπικού εμπιστευτικού χαρακτήρα της σχέσης του δικηγόρου με τον πελάτη του,
- **αυξημένο κόστος** συγκρότησης γραφείου με **αποτέλεσμα** την αυξημένη χρέωση των πελατών και **φυλλορόημα** και από αυτήν την αιτία της προσωπικής πελατείας,
- προσαρμογή της εξειδίκευσης στο αντικείμενο που ασχολείται η εταιρία, συνήθως δηλαδή την **απομάκρυνση** από τη γενική δικηγορία και εν τέλει την επαγγελματική **αχρήστευση** σε περίπτωση αποχώρησης μετά από μακροχρόνια παρουσία.
- λειτουργία με **καθαρά οικονομικά** κριτήρια, συνεπώς αποδυνάμωση του στοιχείου της κοινωνικής ευαισθησίας στην επιλογή και τον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων, πράγμα που συμβάλλει στην **αλλοτρίωση** του δικηγόρου ως προασπιστή των δικαιωμάτων και ελευθεριών και τελικά του ίδιου του χαρακτήρα της δικηγορίας.
- **υπαγωγή**, υπό τους παραπάνω όρους, στην εξουσία του «διαχειριστή» ή έστω της συνέλευσης που **χρεώνει** τις υποθέσεις με τις οποίες ασχολείται ο κάθε εταίρος, **καθορίζει** τα ποσοστά αμοιβής κάθε εταίρου ή την **προαγωγή** του συνεργάτη σε εταίρο (η καταστρατήγηση του άρθρου 44 του Π.Δ. 518/1989 είναι ευχερέστατη), όπως η αποτίμηση της συνολικής προσφοράς του συνεταιίρου, η επιλογή εξοπλισμού (βιβλίων, επίπλων, Η/Υ κλπ), καθώς και σειρά άλλων ουσιαστών όρων.

Ενώ σε συνολικό επίπεδο, η γενίκευση της λειτουργίας των δικηγορικών εταιριών συμβάλλει στην ανισοκατανομή της δικηγορικής ύλης, μέσα από τη διαδικασία συγκέντρωσης, αλλά και την υπαλληλοποίηση μεγάλου αριθμού δικηγόρων.□□□□□□□□□□

Ποιους λοιπόν τελικά και πόσους δικηγόρους αφορά ο προβληματισμός για τις δικηγορικές εταιρίες

Πόσες αλήθεια άτυπες δικηγορικές συνεργασίες συνωστίζονται στο κατώφλι του ΔΣΑ περιμένοντας (ή και διεκδικώντας) τις θεσμικές εκείνες τροποποιήσεις που θα τους έδιναν το κίνητρο να καταστήσουν επίσημα εταιρική τη σχέση τους Μέχρι σήμερα ο θησαυρός άνθρακες. Μόλις 25 έχουν ιδρυθεί στην Αθήνα και 3 στη Θεσσαλονίκη από το 1989 μέχρι σήμερα. Αριθμός μικρότερος του 1% των δικηγόρων των οικείων συλλόγων είναι μέλη τους. Δεν είναι βέβαια ίσο το ποσοστό της δικηγορικής ύλης που χειρίζονται.

Κάποιοι όμως πράγματι συνωστίζονται. Αν εμείς και πολύ περισσότερο εσείς ερχόμαστε εδώ σήμερα με κίνητρο την αγωνία της επαγγελματικής μας επιβίωσης και της κοινωνικής μας αξιοπρέπειας, η συζήτηση αυτή σίγουρα ενδιαφέρει και κάποιους άλλους, από διαφορετική σκοπιά.

Εξωδικηγορικοί και όχι μόνο παράγοντες (εθνικοί η υπερεθνικοί μικρή σημασία έχει) ενδιαφέρονται από καιρό να καταστήσουν το χώρο των νομικών υπηρεσιών αντικείμενο

κερδοφόρας επένδυσης. Ασχета από τη μιζέρια μας και την ανικανότητα να διεκδικήσουμε από τις δυνάμεις της αγοράς αυτά που μας ανήκουν, η παροχή των νομικών υπηρεσιών δεν παύει να αποτελεί για αυτές γνώση - κεφάλαιο.

Σήμερα, μεγάλες κατηγορίες οικονομικών συμφερόντων έχουν συγκροτηθεί με κύριο όπλο τους απέναντι στους αντισυμβαλλόμενους και τους ανταγωνιστές τους τα προϊόντα της νομικής εργασίας. Οι φορείς των συμφερόντων των συναλλαγών αυτών έχουν ισχυροποιηθεί και απέναντι στη δικηγορία, την οποία περιφρονούν με κάθε τρόπο, αφού αγοράζουν προς μεταπώληση η εκμετάλλευση με εξευτελιστικούς όρους τις νομικές υπηρεσίες.

Απέναντί τους η δικηγορία διατάσσεται πλέον όχι ως ελεύθερο επάγγελμα με τους όρους του κώδικα δικηγόρων (όσο μπορούν πλέον να θεωρηθούν επαρκείς), αλλά ως εξαρτημένη κατ ουσίαν εργασία συνδυάζοντας την πλήρη έλλειψη κατοχύρωσης με τη γενικότερη ρευστότητα που επικρατεί στις υπόλοιπες εργασιακές σχέσεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα η εκμετάλλευση των ανυπεράσπιστων δικηγόρων που απασχολούνται σε τράπεζες κατ αποκοπή για ελέγχους, δάνεια, κυνήγι οφειλετών κλπ.

Και εποικοδόμημα της κυριαρχίας των δυνάμεων της αγοράς στους δικηγόρους, πρόσφατο και ευκρινές, η επιχείρηση ιδεολογικής επίθεσης κατά του θεσμικού ρόλου του δικηγόρου, η αμφισβήτηση του πυρήνα και της πεμπτουσία της κοινωνικής αναγκαιότητας της δικηγορικής διαμεσολάβησης και η δημιουργία εχθρικού κλίματος στην κοινή γνώμη για να υπηρετηθεί η κατάργηση της επαγγελματικής κατοχύρωσης του δικηγόρου και της αναλογίας της αμοιβής του με την αξία της παροχής που προσφέρει. Αντιμετωπίζει τον δικηγόρο ως το αναγκαίο κακό και εκπέμπει απαξίωση στο κοινωνικό σύνολο για τη χρησιμότητά του.

Αναφέρομαι κυρίως στην πρόσφατη έκθεση του Κ.Ε.Π.Ε. και την αμέσως μετά επιχειρηθείσα κατάργηση της δικηγορικής παράστασης σε συμβόλαια, που κατέληξε στη σκανδαλώδη σχεδόν απαλλαγή των μεγάλων συμβολαίων από δικηγορικές αμοιβές.

Η διαφαινόμενη ιστορικού χαρακτήρα στρατηγική υποβάθμιση και ήττα της δικηγορίας απέναντι στις δυνάμεις της αγοράς μοιραία θα επιφέρει και στο εσωτερικό τις επιπτώσεις της : Υπαλληλοποίηση, «κάθετη» εκμετάλλευση, υποβάθμιση και συμπίεση των μαχόμενων δικηγόρων, που θα αναγκάζονται να αναζητούν διέξοδο δικηγορικής ύλης σε μικροϋποθέσεις εντολέων ολοένα και πιο αδύναμων να επωμιστούν το κόστος προσφυγής στη δικαιοσύνη, που θα γίνεται όλο και μεγαλύτερο.

Δεν υπάρχει καλύτερη συγκυρία, λαμβάνοντας υπόψη και την παντελή έλλειψη κατοχύρωσης των όρων εργασίας και αμοιβής των δικηγόρων - συνεργατών, για την **είσοδο «επενδυτών»** στον κερδοφόρο τομέα των νομικών υπηρεσιών. Κάποιοι από αυτούς φαίνεται να συνωστίζονται. Δικηγορική ύλη υψηλού επιπέδου εξασφαλισμένη από σχέσεις διαπλοκής, σε συνδυασμό με εργασιακό τοπίο πειθαρχημένο αποτελούμενο από υποβαθμισμένους, απαξιωμένους κοινωνικά και ανασφαλείς επαγγελματικά δικηγόρους, συνθέτουν το κατάλληλο επενδυτικό πεδίο για κερδοφόρα εκμετάλλευση νομικών υπηρεσιών, στο δρόμο που χαράζουν ήδη οι τράπεζες και οι ασφαλιστικές εταιρίες με την ανοχή μας.

Και το όχημα εισόδου του κεφαλαίου στο χώρο της δικηγορίας, ακούει στο όνομα «**κεφαλαιουχικές δικηγορικές εταιρίες**». Έτσι ώστε κοντά στα άλλα να προστεθεί η δυνατότητα εισβολής χρηματοδοτών, δικηγόρων ή μη, εμφανών ή υποκρυπτόμενων πίσω από τις εταιρίες αυτές να λυμαίνονται τη δικηγορική ύλη και να αναπαράγουν διευρυμένα το κεφάλαιο που θα επενδύσουν, σε βάρος φυσικά της δικηγορικής εργασίας, καταργώντας τη σχετική απαγόρευση του άρθρου 47 παρ. 2 του κώδικα δικηγόρων, που αποτελεί το κύριο θεσμικό εμπόδιό τους. Και σε επόμενο στάδιο ισχυροποίησής τους να δημιουργήσουν ισχυρούς φορείς συμφερόντων στο χώρο της δικαιοσύνης, με δυνατότητα αθέμιτης πρόσβασης στη διαδικασία απονομής της και γιατί όχι και στον δικηγορικό συνδικαλισμό, ειδικά μάλιστα όταν μετά την καθιέρωση του ενιαίου ψηφοδέλιου, αποκλειστικά εισιτήρια συνδικαλιστικής ανάδειξης θα είναι η προβολή και το χρήμα.

Αντί λοιπόν για αυταπάτες για το αβέβαιο μέλλον μας μέσα από τις δικηγορικές εταιρίες χρειάζεται επίγνωση, προσανατολισμός και κατεύθυνση : Η δικηγορία ανήκει στις δυνάμεις της εργασίας. Η κοινωνική της αποστολή δεν είναι να παράγει υπεραξία και κέρδος για τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς. Δεν είναι καν να εκπροσωπεί συμφέροντα. Είναι να υπερασπίζεται δικαιώματα. Και οι μορφές που αντιστοιχούν στο περιεχόμενο αυτό, ίσως είναι αναγκαίο να περιέχουν τα στοιχεία της συνεργασίας και της αλληλεγγύης δεν είναι όμως σε καμία περίπτωση δυνατό να περιέχουν στοιχεία εκμετάλλευσης, κεφαλαιουχικής αναπαραγωγής και εν τέλει αλλοτρίωσης της δικηγορίας και του θεσμικού της ρόλου. Η αντίσταση στην επιχειρούμενη νομιμοποίηση των κεφαλαιουχικών εταιριών είναι εκ των ων ουκ άνευ στην άμυνα κατά των παραπάνω.

Αθήνα, **14.12.2001**